

DAVLAT IDORALARIDA MAVJUD KORRUPSIYA SABABLARI, OQIBATLARI VA UNGA QARSHI KURASH CHORALARI

A.Karimov

Bojxona qo'mitasi xodimi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17439758>

Hozirgi davrda korrupsiya dunyo miqyosida dolzarb muammoga aylangan bo'lib, ayniqsa davlat idoralari faoliyatining samaradorligiga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. O'zbekiston Respublikasi ham korrupsiyaga qarshi kurashishda qat'iy siyosat yuritmoqda. Biroq, bu illatning ildizlari va ko'rinishlari hanuzgacha mavjud bo'lib, chuqur tahlil va tizimli yondashuvni talab qiladi. Korrupsiya — davlat idoralarida keng tarqalgan ijtimoiy va iqtisodiy muammo bo'lib, ayniqsa bojxona tizimida uning salbiy ta'siri iqtisodiyot va davlat xavfsizligiga katta xavf tug'diradi. O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan keyin iqtisodiy islohotlar jarayonida bojxona sohasini isloh qilishga katta e'tibor qaratilgan bo'lsa-da, korrupsiyaga qarshi kurashda hali ham muhim vazifalar mavjud. Mazkur maqolada bojxona tizimidagi korrupsiyaning sabablari, oqibatlari va unga qarshi samarali chora-tadbirlar tahlil qilinadi.

Korrupsiyaning asosiy sabablari:

1. **Nazoratning sustligi** – davlat tizimida ichki va tashqi nazorat mexanizmlarining yetarlicha ishlamasligi.
2. **Huquqiy savodsizlik** – ayrim xodimlar tomonidan qonun va me'yoriy hujjatlarning yetarlicha o'zlashtirilmaganligi.
3. **Byurokratiya va shaffoflikning yetishmasligi** – idoralarda qaror qabul qilishda yopiq tizimlarning mavjudligi.
4. **Ijtimoiy-iqtisodiy omillar** – xodimlarning yetarli daromadga ega emasligi yoki moddiy manfaatlar ustuvorligi.

Korrupsiyaning salbiy oqibatlari:

- Fuqarolarning davlat idoralariga bo'lgan ishonchini pasaytiradi.
- Davlat resurslarining noto'g'ri taqsimlanishiga olib keladi.
- Investitsiyaviy muhit yomonlashadi, iqtisodiy taraqqiyot sekinlashadi.
- Jamiyatda adolat va tenglik tamoyillari buziladi.

Korrupsiyaga qarshi kurash choralari:

1. Raqamlashtirish va ochiqlikni ta'minlash (masalan: "Open Data" platformalari orqali shaffoflikni kuchaytirish).
2. Davlat xizmatchilari uchun qat'iy javobgarlik tizimini joriy etish.
3. Aholi o'rtasida huquqiy madaniyatni oshirish, xususan yoshlar orasida antikorrupsiya targ'ibotini kuchaytirish.
4. Xodimlar mehnatiga munosib haq to'lash, korrupsiyaga ehtiyojni kamaytirish.

Bojxona tizimidagi korrupsiya holatlari:

Bojxona sohasidagi korrupsiya odatda yuklarni bojxonadan noqonuniy o'tkazish, bojxona to'lovlarini kamaytirish yoki umuman to'lamaslik, hujjatlarni soxtalashtirish va boshqa noqonuniy amaliyotlar shaklida namoyon bo'ladi. Bu holatlar mamlakatning bojxona daromadlariga zarar yetkazadi va iqtisodiy barqarorlikka tahdid soladi.

Korrupsiyaning oqibatlari:

- **Davlat byudjetiga zarar.** Noqonuniy to'lovlar sababli davlat daromadlari kamayadi, bu esa ijtimoiy va iqtisodiy sohalarining rivojlanishiga to'sqinlik qiladi.
- **Iqtisodiy xavfsizlikning zaiflashuvi.** Noto'g'ri bojxona nazorati milliy xavfsizlikka xavf tug'diradi, noqonuniy tovarlar va kontrabanda oqimini oshiradi.
- **Ishonchning pasayishi.** Fuqarolar va biznes subyektlari davlat idoralari, xususan bojxona tizimiga nisbatan ishonchni yo'qotadi.
- **Raqobat muhiti buzilishi.** Noqonuniy afzalliklar sababli qonuniy faoliyat yuritayotgan korxonalar zarar ko'radi.

Takliflar va chora-tadbirlar:

1. **Raqamlashtirish va avtomatlashtirishni kengaytirish;** Bojxona jarayonlarini elektron tizimlarga o'tkazish, masalan, "Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali"ni to'liq joriy etish orqali inson omilini kamaytirish va shaffoflikni oshirish.
2. **Ichki nazorat va audit tizimlarini mustahkamlash;** Doimiy va mustaqil ichki audit bo'limlarini tashkil etish, xodimlarning faoliyatini monitoring qilish va baholash.
3. **Huquqiy ta'lim va madaniyatni oshirish;** Bojxona xodimlari va umumiy jamoatchilik uchun korrupsiyaga qarshi targ'ibot va ta'lim dasturlarini kuchaytirish.
4. **Maoshlarni oshirish va moddiy rag'batlarni joriy etish;** Xodimlarning moddiy holatini yaxshilash orqali noqonuniy harakatlarga ehtiyojni kamaytirish.
5. **Qat'iy javobgarlik va sud tizimini takomillashtirish;** Korrupsion holatlar uchun qat'iy jazo choralarini qo'llash, jinoyatlarni tezkor va adolatli tergov qilish.

Xulosa:

Bojxona tizimidagi korrupsiya milliy iqtisodiyot va davlat xavfsizligiga jiddiy tahdid soladi. Uning ildizlarini chuqur o'rganib, nazorat, huquqiy madaniyat, raqamlashtirish va moddiy rag'batlarni uyg'unlashtirish orqali samarali kurash olib borish mumkin. Har bir xodim va fuqaroning korrupsiyaga qarshi faol ishtiroki davlatimiz barqarorligini ta'minlashda muhim omildir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonuni, 2017 yil.
2. O'zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksi.
3. Transparency International, Corruption Perceptions Index, 2023.
4. "Davlat boshqaruvida raqamlashtirish va shaffoflik", O'zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari vazirligi, 2022.
5. M.Qodirov, "Bojxona tizimida korrupsiyaga qarshi kurash strategiyalari", Toshkent, 2021.
6. Jahon Banki, "Anti-corruption measures in Customs Services", 2020.